

'Hoewel er vandaag behoorlijk wat samenwerking bestaat, zal het in de toekomst van belang zijn dat hogescholen in Vlaanderen en Nederland elkaar nog beter leren kennen', schrijft Johan Veeckman.

Hogescholen moeten hun positie verstevigen

Verschillen en overeenkomsten tussen Vlaanderen en Nederland

Johan Veeckman

Arteveldehogeschool, Gent

Hogescholen in Vlaanderen en Nederland hebben veel gemeen. Toch bestaat er nog altijd onvoldoende kennis van elkaars werking en structuur. Vooral de samenwerking in Vlaanderen tussen hogescholen en universiteiten in 'associaties' en de 'integratie' van de meeste masteropleidingen van de hogescholen in de universiteiten is in Nederland onbekend.

De jongste twintig jaar is het hogeronderwijslandschap in Vlaanderen op een bijzondere wijze uitgekristalliseerd. Het hogescholendecreet van minister Luc Van Den Bossche in 1994 was de aanzet voor immense fusieoperaties bij de toen 164 kleine hogescholen (samen 90.000 studenten). Tot die tijd was er nauwelijks sprake van samenwerking tussen de universiteiten en de hogescholen, vooral door de kleinschaligheid van en de veelheid aan hogescholen. De samenwerking beperkte zich tot het ter beschikking stellen van stageplaatsen voor hogeschoolstudenten. Naarmate de hogescholen fuseerden, kreeg de samenwerking stilaan een andere dimensie. Hogescholen stelden bijvoorbeeld doctoraten aan die hun netwerk met de universiteit onderhielden en uitbouwden voor onderwijs-, onderzoeks- en dienstverleningsactiviteiten. In Vlaanderen bezit ongeveer 85 procent van de personeelsleden van de hogescholen een master- of doctordiploma.

Destijds kenden de hogescholen bachelor- en masteropleidingen. De laatste hadden een behoorlijk sterke praktijkgerichtheid. De overheid, hierin gesteund door sommige rectoren, wilde een binair stelsel creëren van hogescholen met uitsluitend bacheloropleidingen en universiteiten met alle academische opleidingen in plaats van de bachelor-mas-

terstructuur uit het Bologna-decreet. Hiertoe moesten de masteropleidingen aan de hogescholen 'geacademiseerd' worden en geïntegreerd in de universiteiten. Omdat deze 'academisering' via intensieve samenwerking tussen de hogescholen en de universiteiten diende te gebeuren, werd er een nieuw vehikel bedacht: de 'associaties'.

Keuzes maken

Decretaal werd iedere hogeschool verplicht om de keuze te maken voor één universiteit. Samenwerken met twee universiteiten kon niet. De onderhandelingen tussen universiteiten en hogescholen verliepen met verschillende snelheid en intensiteit. Uiteindelijk kwamen er vijf associaties, rond de vijf Vlaamse universiteiten.

Tot die tijd was er nauwelijks sprake van samenwerking tussen universiteit en hogeschool

Kijken bij de burens

Sommige hogescholen werden hierdoor te klein en zagen hun toekomst bedreigd

De associatie KU Leuven is de grootste en groepeerd uitsluitend katholieke hogescholen. Rond de Gentse en Antwerpse universiteit ontwikkelde zich een associatie met zowel katholieke als publiekrechtelijke hogescholen en ontstond een regionale verankering en samenwerking. Dezelfde regionale verankering kenmerkt ook de associatie Brussel (universiteit en een publiekrechtelijke hogeschool) en de associatie Hasselt (universiteit en publiekrechtelijke hogeschool). (Zie hiernaast.)

De associaties kregen bij decreet een aantal taken opgelegd waaronder, voor zover nog nodig, de masteropleidingen uit de hogescholen en de bijhorende bachelors te 'academiseren'. De kunstopleidingen werden niet in de universiteiten geïntegreerd; ze vormden *Schools of Arts* die tot de hogescholen behoren. Ook de academische opleiding nautische wetenschappen van de Hogere Zeevaartschool in Antwerpen integreerde niet in de universiteit, maar dit is eerder het gevolg van de Belgische complexiteit: de opleiding rekruteert zowel uit de Vlaamse als Waalse gemeenschap.

In deze periode groeide de samenwerking tussen hogescholen en universiteiten op vlak van onderwijs, onderzoek, logistiek, infrastructuur. Ze leerden elkaar beter kennen en respecteren. De Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA) en de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) vormden samen één koepel: de VLUHR (Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad) waarin ook de associatievoorzitters zetelen. Deze koepel is het aanspreekpunt voor de ministers van onderwijs en onderzoek. Maar de VLIR en de VLHORA, die beide blijven bestaan, bereiden de beslissingen van deze koepel voor. De VLUHR is ook verantwoordelijk voor de externe kwaliteitszorg, de internationalisering en de ontwikkelingsamenwerking op Vlaams niveau.

Bij de integratie van de academische hogeschoolopleidingen (in totaal ging het om een vijftigtal basisopleidingen), gingen ongeveer 26.000 studenten over van de hogescholen naar de universiteiten. De impact hiervan ging van beperkt tot heel groot. Sommige hogescholen werden hierdoor te klein en zagen hun toekomst bedreigd. Zo kwam er een tweede fusiegolf op gang die binnen enkele jaren wellicht

Inschrijvingen

instelling	aantal inschrijvingen
	2014-2015
associatie Brussel	
Erasmushogeschool Brussel	4.895
VU Brussel	10.703
associatie Antwerpen	
AP Hogeschool Antwerpen	8.665
Hogere Zeevaartschool	622
Karel de Grote-Hogeschool	11.962
Universiteit Antwerpen	16.943
associatie Gent	
Arteveldehogeschool	12.091
Hogeschool Gent	13.073
Hogeschool West-Vlaanderen	5.407
Ugent	36.094
associatie Limburg	
Hogeschool PXL	6.765
UHasselt	3.852
associatie Leuven	
Katholieke Hogeschool VIVES Noord	3.380
Katholieke Hogeschool VIVES Zuid	8.120
KU Leuven	46.018
LUCA School of Arts	2.595
Odisee	10.330
Thomas More Kempen	6.790
Thomas More Mechelen-Antwerpen	6.824
UC Leuven	8.466
UC Limburg	5.303

Aantal inschrijvingen 2014-2015 in het Vlaamse hoger onderwijs (Bron: <http://www.ond.vlaanderen.be/HogerOnderwijs/werken/studentadmin/studentengegevens/default.htm>)

Merkwaardig is het onderscheid dat nog altijd bestaat tussen de ‘professionele’ en de ‘academische’ bachelor

zal leiden tot dertien hogescholen in Vlaanderen met een gemiddelde schaalgrootte van 10.000 studenten. Deze evolutie vanaf de fusies in 1994 heeft geleid tot een rationeel opleidingsaanbod aan de hogescholen, afgestemd op de (toekomstige) vragen van de arbeidsmarkt. De Vlaamse hogescholen organiseren nu 65 bacheloropleidingen met professionele gerichtheid, zes academische bacheloropleidingen en elf masteropleidingen (kunsten en nautische wetenschappen). In totaal zijn in deze opleidingen 115.000 studenten ingeschreven, ongeveer evenveel als aan de vijf Vlaamse universiteiten. Hoe intens de hogeschool samenwerkt met de universiteit verschilt van associatie tot associatie. Samenwerking met partners uit andere associaties is nog steeds mogelijk.

Schakelprogramma

Merkwaardig is het onderscheid dat nog altijd bestaat tussen de ‘professionele’ en de ‘academische’ bachelor, terwijl beide zich op hetzelfde Europees kwalificatieniveau bevinden (niveau 6). Door dit onderscheid moeten hogeschoolstudenten in Vlaanderen na hun professionele bacheloropleiding nog steeds een schakelprogramma volgen van minimaal 60-90 studiepunten om in te stromen in een universitaire masteropleiding. Door de samenwerking met de universiteit kunnen deze studietrajecten beter op elkaar worden afgestemd en kunnen studenten tijdens de bacheloropleiding reeds enkele opleidingsonderdelen uit het academisch curriculum opnemen.

We stellen vast dat een groeiend aantal hogeschoolstudenten succesvol een schakeltraject volgt. Na hun afstuderen zijn ze heel gewild op de arbeidsmarkt omdat ze de sterktes combineren van de professionele en academische opleiding. Is de mobiliteit van de afgestudeerde hogeschoolstudenten naar de universiteiten een duidelijk positief gevolg van de samenwerking, de omgekeerde beweging – waarbij studenten vanuit de universiteit meteen of toch minstens sneller overstappen naar de hogeschoolopleidingen – blijkt nog weinig succesvol. De financiële gevolgen van deze hero-

riëntering voor de universiteiten zullen daar wellicht niet vreemd aan zijn.

Nu het stof rond de integratie wat is gaan liggen, stellen zich toch wel enkele vragen. Zo wordt de rol en impact van de associaties hier en daar kritisch tegen het licht gehouden. De formele opdrachten² zijn niet gewijzigd, in de praktijk willen veel hogescholen en universiteiten toch liever hun eigen koers bepalen.

Voor sommige instellingen is dat zelfs de aanleiding om nog wat verder te gaan. Enkele universiteiten willen liefst de samenwerking met de hogescholen niet verder uitbouwen. We stellen ook vast dat de hogescholen continu moeten strijden om in externe raden en besturen voor onderzoek van de Vlaamse Overheid voldoende vertegenwoordigd te zijn. Al te vaak worden zitjes, verdeeld op basis van associaties, volledig of grotendeels ingenomen door vertegenwoordigers uit de universiteiten. Dit verarmt de participatie, de kwaliteit en het draagvlak van de genomen beslissingen.

Budgetten

De Nederlandse hogescholen mogen nog steeds (professionele) masteropleidingen organiseren. De Vlaamse hogescholen, met uitzondering van de kunsten en nautische wetenschappen, mogen dat niet meer. Toch is dit de ambitie van veel hogescholen. Vlaamse en Nederlandse hogescholen delen nog meer ambities, zoals blijkt uit een vergelijking. De Nederlandse hogescholen stelden hun ambities onlangs nog op schrift onder de titel *#hbo2025 Wendbaar en Weerbaar*.³ Voor de Vlaamse hogescholen baseren we ons op de bespreking van de *Strategische Agenda* (en de congressbrochure *Hogescholen in beweging*).⁴

De taakstelling in *Wendbaar en Weerbaar* is alvast sterk herkenbaar voor Vlaanderen. “Kwalitatief hoogstaand (bachelor)onderwijs bieden met een oriëntatie op de beroepspraktijk en worteling in de regio of een specifieke maatschappelijke sector.” En: “Onderzoek dat de opleidingen

Al te vaak worden
zitjes grotendeels
ingenomen door
de universiteiten

Kijken bij de burens

op een hoger peil brengt en studenten een onderzoekende houding bijbrengt.”

Aan de hand van kernwaarden en uitdagende opdrachten maken de Nederlandse hogescholen duidelijk hoe ze die verantwoordelijkheid willen uitwerken. De Vlaamse hogescholen herkennen zich sterk in deze koers en in veel van de voorgestelde routes. Zoals wel vaker is ons taalgebruik wat anders, maar in vele gevallen bedoelen we exact hetzelfde.

Zowel Nederlandse als Vlaamse hogescholen wijzen op het belang van beschikbare middelen en investeringen als kritische succesfactoren. De Vlaamse hogescholen zagen in de voorbije jaren het beschikbare budget per student heel sterk dalen en kreunen vandaag onder de ondermaatse financiering van amper 5.300 euro per hogeschoolstudent per jaar.⁵ In Nederland was dat in 2014 nog 6.500 euro⁶. En dat terwijl de gemiddelde loonkost in het hbo door het (vooral nog) lager aandeel masters onder het personeel van de Nederlandse hogescholen lager ligt. Overigens komt daar in Nederland nog eens 1.800 euro collegegeld per student bij. Dit is het dubbele van het inschrijvingsgeld in Vlaanderen. De Nederlandse overheid voorziet bovendien een bijkomende investering⁷ in extra personeel voor de hogescholen (en de universiteiten) in de komende jaren. Onlangs zei de Nederlandse minister van onderwijs Jet Bussemaker daarover: “Er kunnen heel veel meer docenten bijkomen. Dan heb ik het niet over tientallen of honderdtallen, maar dan heb ik het echt over fundamentele aantallen.” De Vlaamse hogescholen stellen dat een inhaalbeweging naar een overheidsinvestering van 7.000 euro per hogeschoolstudent de norm moet zijn om onze ambities, ook internationaal, te kunnen waarmaken.

De Nederlandse overheid ondersteunt het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek aan de hogescholen. Een specifieke afdeling van de NWO (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek) zorgt voor de financiering. Zo beheert ze het succesrijke RAAK-programma (Regionale Aandacht en Actie voor Kenniscirculatie) waarin hogescholen, net als in Vlaanderen, bijdragen aan de toepassing van kennis in het ook in Nederland belangrijke midden- en kleinbedrijf (KMO in Vlaanderen).

In Vlaanderen moeten de hogescholen steeds opnieuw strijd leveren in allerlei gremia om voldoende aandacht te krijgen voor praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek, terwijl dit een voorwaarde is voor kwaliteitsvol onderwijs. Ook zij benadrukken dat “praktijkgericht onderzoek ingebed in de omgeving en verweven met het onderwijs (...) een publieke taak is van hogescholen”⁸ en dat onderzoek het onderwijs, de student, de docent en het beroepenveld en de regio sterk ten goede komt. Wij zijn ervan overtuigd dat Nederland en Vlaanderen nood hebben aan de resultaten en innovaties die dit onderzoek oplevert.

Als universiteiten en hogescholen zich nog meer bewust zouden zijn van het feit dat de vertaalslag van fundamenteel

Wel dienen de Vlaamse hogescholen nog wat internationale handicaps weg te werken

naar praktijkgericht onderzoek noodzakelijk is, dan kunnen onderzoeksgroepen in de schoot van associaties een belangrijke rol spelen als forum voor ontmoeting van de onderzoekers, de uitwisseling van onderzoeksideeën en het genereren van projecten.

Verbindende factor

De hogescholen zijn stevig ingebed in de regio en stad, in het economisch en sociaal weefsel, in de maatschappij kortom. Ook zijn ze een verbindende factor, als het gaat om internationale samenwerking. Die zit verankerd in het DNA van zowel de Nederlandse als de Vlaamse hogescholen. In *Wendbaar & Weerbaar* noemen de Nederlandse hogescholen het hun “verantwoordelijkheid om in wisselwerking met hun omgeving inhoud te geven aan de publieke taak”. De Vlaamse hogescholen hielden hun jaarcongres onder de titel ‘Hogescholen, krachtig in verbinding’ met een bijhorende congresbrochure.⁹ Deze kernwaarde staat ook centraal in een Europees onderzoek naar de eigenheid van *Professional Higher Education* in Europa.¹⁰ Het is deze samenwerking met de omgeving en het werkveld die leidt tot een hoge tewerkstellingsgraad van de afgestudeerden, tot maatwerk en tot directe impact van het praktijkgericht onderzoek.

Vlaamse hogescholen willen hun positie verstevigen. Dat doen ze niet alleen door de aandacht te vestigen op de kwaliteit van hun onderwijs en het belang van het praktijkgericht onderzoek maar ook door zich aan te sluiten bij UASnet (Universities of Applied Science network).¹¹ Wel dienen de Vlaamse hogescholen nog wat internationale handicaps weg te werken. Zo zijn internationaal gebruikelijke titels (BA, BSc, MA en MSc) van belang voor de internationale samenwerking en mobiliteit. Daarnaast moet ons opleidingsaanbod vervolledigd worden, zeker wat betreft de professionele masters. De Nederlandse hogescholen willen dit masteraanbod verder uitbouwen: “De ontwikkeling van professionele masters (is) een noodzakelijk antwoord op de maatschappelijke vraag naar meer opgeleiden op master-niveau.”¹²

Willen de Vlaamse en Nederlandse hogescholen zich ook internationaal goed blijven profileren dan is er een nood aan professionele masters zodat het onderwijs en het praktijkgericht onderzoek een kwaliteitsvolle internationale dimensie kunnen uitbouwen.

De hogescholen in Vlaanderen zien evenzeer evolutie in het binair stelsel waaraan ook *Wendbaar & Weerbaar* aandacht besteedt. Zoals Dirk Van Damme van de OESO op het VLHORA-jaarcongres 2014 stelde zal het onderscheid tussen academisch en professioneel onderwijs in de 21ste eeuw minder belangrijk worden en dient er "ruimte te zijn voor een ontwikkeling die niet gericht is op splitsing maar op een continuüm van meer academisch naar meer professioneel". De Vlaamse hogescholen kunnen zich aansluiten bij de stelling van de Nederlandse Vereniging Hogescholen die vraagt om flexibiliteit en experimenteeruimte, gelijkwaardige bekostiging van alle bachelor- en masteropleidingen en gelijkwaardige behandeling van verschillende soorten onderzoek.

Zowel in Vlaanderen als in Nederland wordt de maatschappelijke nood aan professioneel hoger onderwijs op niveau 5 gevoeld (in Vlaanderen 'HBO5', in Nederland 'Associate Degree'). De plaats van deze opleidingen in het stelsel is in beide landen voer voor reflectie en discussie. De Vlaamse hogescholen bepleiten de snelle integratie van deze opleidingen in de hogescholen met de nodige middelen en maatregelen. Nederland, waar die integratie een feit is, pleit voor een voldoende eigen profiel en een eigen atmosfeer om de aantrekkingskracht te verhogen.

Hoewel er vandaag behoorlijk wat samenwerking bestaat, zal het in de toekomst van belang zijn dat hogescholen in Vlaanderen en Nederland elkaar nog beter leren kennen. De Vlaamse en Nederlandse hogescholen internationaal op de kaart zetten is ook een opdracht voor internationale organisaties als Eurashe (European Association of Institutions in Higher Education) en UASnet die daartoe best ten volle samenwerken.

Johan Veeckman

is algemeen directeur van de Arteveldehogeschool in Gent, voorzitter van de Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA) en ondervoorzitter van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR)

Hij schreef dit artikel op persoonlijke titel.

Noten

- 1 Het gaat om de masters en de daarop rechtstreeks voorbereidende bacheloropleidingen, behalve die in de kunsten en de nautische wetenschappen.
- 2 Codex Hoger Onderwijs, artikel II.11.15
Art. II.11.15 Associaties hebben ten minste als opdracht:
1° de organisatie van de samenwerking en het aanhalen van de banden tussen de professionele bachelors en de academische opleidingen met inbegrip van de overgangsmogelijkheden en de ontwikkeling van leerlijnen;
2° de bevordering van de coördinatie van het onderzoek en meer bepaald van de translatieketen van fundamenteel naar toegepast onderzoek en omgekeerd, en van innovatie;
3° logistische coördinatie in het algemeen;
4° als forum de evolutie naar een geïntegreerde hogeronderwijsruimte voorbereiden.
- 3 <http://www.vereniginghogescholen.nl/vereniging-hogescholen/nieuws/1664-hbo2025-wendbaar-en-weerbaar>
- 4 <http://www.vlaamsehogescholenraad.be/documenten/KOnieuwsActiviteiten/VLHORA%20congres%202014/vlhoracongresbrochureDEF.pdf>
- 5 Zie Parlementaire vraag: <https://www.vlaamsparlement.be/parlementaire-documenten/schriftelijke-vragen/961471>
- 6 <http://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/hoger-beroepsopleiding/financien-hbo/uitgaven-ocw>
- 7 Het gaat om 4000 docenten waarvan 2500 in de hogescholen.
Zie: <http://nos.nl/artikel/2045622-4000-extra-docenten-voor-hoger-onderwijs.html> en <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/notas/2015/07/07/de-waarde-n-van-weten-strategische-agenda-hoger-onderwijs-en-onderzoek-2015-2025.html>
- 8 <http://www.vereniginghogescholen.nl/vereniging-hogescholen/nieuws/1664-hbo2025-wendbaar-en-weerbaar>, p. 11
- 9 <http://www.vlaamsehogescholenraad.be/Congresbrochure/index.html#3/z>
- 10 Haphe: <http://haphe.eurashe.eu/>
- 11 <http://www.uasnet.eu/>
- 12 <http://www.vereniginghogescholen.nl/vereniging-hogescholen/nieuws/1664-hbo2025-wendbaar-en-weerbaar>, p. 18